

és esetleg magára hagyja? – az erdélyi magyar szellemet. Perpetuálni kényszeríti a külön értékrendet, amit ebben a pillanatban én is mélységes ellenszenvvel szemlélek, mert külső erők oktrojálták reánk. A transzszilván ideológia valóban egy szellemi szükségállapot szükségideológiájaként jött létre. Feloldható-e ez az ellentmondás, oldható-e ez az ellenszenv, amely engem, az irodalmárt szembefordít velem, a politikussal? Megszüntethető-e ez a tudathasadás? Mert mérlegeljük józanul: a magyar kultúra mégsem olyan nagy lélegzetű, nem olyan hangos sírású és nevetésű, nem olyan nagy földrajzi és történelmi *mennyiség*, hogy benne igazán elkülönülhessenek a regionális különlétek. Ez nem lenne egészséges, tehát semmiképpen sem kívánatos. Vagyis: közelebről: székely is vagyok ráadásul. Annyi identitástudatom van, hogy az mindenképpen meggondolkoztató. Ezért aztán nem is tartom fontosnak, hogy én mit szeretnék. Hanem azt, hogy mit lehetne, és hogy: lehetne-e jól, ami most rosszul van. Nyilván lehetne. Erre pedig nincsen más alternatíva, mint a *különlétek együttléte*. Tudom, ez még mindig csak metafora. De tessék belegendolni: valójában politikai program is. Még akkor is, ha többféleképpen értelmezhető. A román dászkálnak, a magyar kántortanítónak, az Európa Tanácsnak, a székelykocsárdi váróterem alvóinak, a boroszlói borvíz kedvelőinek, az erdélyi kóbor kutyáknak és macskáknak kell ezt megérteniük és értelmezniük.

Addig is: éjszakai autósok, csökkentették a sebességet az erdélyi országutakon!
(1991. 10.)

BÁLINT TIBOR

Zokogjon–e vagy röhögjön a majom?

Egy jó évtizeddel ezelőtt, magányosan kószálva Kolozsvár ódon utcáin, képzeletben bepillantottam városom néhai vendéglőinek, kocsmáinak, kávéházainak világába, és így tűnődtem: Mennyi ember, hányféle arc a zsvaj, a pecsenyefüst és a csörgő poharak mögött: vidámak és szomorúan mélázók, kékre borotváltak és szakállasak, előkelők és gyűrött kalapúak; tanárok, kishivatalnokok, színészek, napidíjas szerkesztők, akik hálásak voltak egy jó falatért, egy aranylő szikrákat szóró fröccsért, egy eredeti véleményért, egy meleg pillantásért... Az ő profán templomuk volt ez a sok kis üzlet, csehó, vendéglő, kávéház, ahol a néhány krajcáros illúzió mindig föltáplálta bennük a fogyatkozó hitet. Kellott hát nekik a közösség és a közönség, ahol a figyelő tekintetek fényében néhány percig fölváltva szónokok és bölcselők lehettek a maguk fél bora és kis szódája mellett vagy kávécsészéjük távoli titkokat szétpárolgató illatában: ahol lehettek VALAKIK, akiknek a véleményétől is függ talán a világ további menete...

Az utóbbi időben többször is riasztottak ismerőseim és barátaim a legendás hírvé vendéglő ügyében, amelynek kölcsönvett cégéret családregényem fölé akasztottam. E merész gesztus azt sugallta nekik, hogy most már halálomig szellemi résztulajdonosa vagyok a hajdani *Zokogó majom*nak, és semmiképpen sem hagyhat közömbösen sorsának alakulása. Az első vészír az volt, hogy bontják a vendéglőt. Ezt megakadályozni nálam fontosabb embereknek sem lett volna módjukban a pusztító önkény ama sötét éveiben, ha az emlékező sóvárgás netalán harcba veti őket; így hát nem tehettem mást, csak azt, hogy száraz arccal, könnytelenül elsírtam pár soros jegyzetemben az ábrándvilágnak ezt a kis szigetét, amely végképp tovaúszott az időben...

Őszintén megvallom: nem az épület fájt nekem, hiszen ez jelentéktelen volt, hanem a sorssá vált jelkép porba zuhanása. Volt, aki emiatt közömbösnek ítélte, s azt bizonygatta, hogy egy vállalkozó kedvű és hozzáértő ember életre kelthette volna a majmot, és az egykori törzsvendégek, az újabbakkal együtt, megint körbeülhették volna az asztalokat. Én azonban csak mosolyogtam ezen, mert eszembe jutott Kosztolányinak egy remek novellája, amelyben néhány vendiák, az ötvenéves érettségi találkozó alkalmával elhatározza, hogy elővarázsolja a múltból közös albérleti lakásukat. Mindent elkövetnek hát, még a függönyöket is a közös emlékezés szemeiből horgolják, illatos permetekkel szórják be

a bútorokat; de az eredmény végül mégis fájdalom, bánatos legyintés, s az a sejtésünk, hogy az öregcsék lehorgasztott fejfel követik ama műdal bánatosan kanyargó sorait, mely szerint *ami elmúlt, nem jön vissza soha már...*

Mert a dolgok nem a külső formájukkal maradnak meg az emlékezetben, hanem, a belső valójukkal; nem csoda tehát, ha a *Zokogó majom* hajdani épületét is túléli annak romantikája. De tételezzük fel, hogy egy minden hájjal megkent üzletember engedélyt kapott volna a halott kocsmá vagy inkább kisvendéglő föltámasztására. Vajon nem az lett volna az első feltétele az üzlettartási engedély megszerzésének, hogy tartsa nyitva a szemét és a fülét, és mindenről tájékoztassa a szekuritátét? Vajon nem a besúgók lettek volna a leggyakoribb törzsvendégek?... Még elgondolni is rossz, mennyi ártatlan ember bukkott volna le, ha besétál ebbe a gyanútlan és meghittnek tűnő fészekbe. Arról már nem is szólok, hogy elképzelhetetlen lett volna akár csak egy magyar nyelvű cégért is kifüggeszteni az országbán valamely üzlet fölé — mint ahogy még ma is elképzelhetetlen...

Néha megálltam az üres telek előtt, amelyet szeméttelteleppé, felszíni vízelévé, később kocsiparkká züllesztett a közöny, a bűnös gazdálkodás, és el-eltűnődtem: hogyan is fűzhet annyi embert oly sok emlék, hála, szeretet ehhez a zsebkendőnyi helyhez, amelyen mai napok megszépítő távlatából tekintve, az emberi fölszabadultság és otthonosság katedrálisa épült fel. Mert Androvics, aki a harmincas évek felé nyitott vendéglőt a megyeháza szomszédságában, pár percnyi járásra a nyári színparktól, maga is szabadkőműves szemléletű, mélyen és fölszabadultan érző, gondolkodó ember volt, s bármiről folyt a vita, sosem avatkozott bele, mint az olyan tulaj, aki fél, hogy a liberális eszmék szétharsozásával üzleti működését veszélyeztetik. Sőt, ellenkezőleg: teljes védelmet biztosítva minden szabadgondolkodónak, szüntelenül az utca felé fülelt, s a borospohár oltalma alatt szövetkező emberek az első jelle átléphetek a lakásába, amelyet épp e célból csupán egy függöny választott el a vendéglőtől. Közben a testes Mamuka, Androvicsné, aki részt vállalt ebből a misszióból, buzgón hordta a nagy tál csipkésen rezgő főtt húsokat a szellem elszegényedett legényei elé, mintha a fiai volnának, s java részükkel tegeződő bizalmasságban is volt, így szólván hozzájuk: „Egyetek, hé, ne éhezettek, mint otthon!” És a mindig éhes fiatal tanárok, vékonypénzű hivatalnokok, színészek, írók és újságírók jókedvűen lakmároztak is... Aztán ittak az ízletes falatokra jó enyedi bort... Itt lehetett mosolyogni és sírni, a Hamlet-monológót próbálgatni, vagy akár nekivicsorítani a falnak...

Mi manapság a helyzet? Végül valóban akadt egy-két vállalkozó szellemű ember, és új üzletet nyitott a romtelek helyén; de a jövőjét nem nehéz megjósolni ezekben a kétségbeejtő, zűrzavaros napokban, amikor csak üzerek, harácsolók, arannyal kereskedő cigányok engedhetik meg maguknak, hogy beüljenek a vendéglőbe inni vagy enni; mert a becsületes munkájából élő ember már be sem mer nyitni valamely helyiségbe, oly kilátástalanná vált számára a házon kívül ebédelni vagy pláné vacsorázni! A majom pedig ott kuporog az üveglapon, és ha nem is zokogva, de pityeregve mereng a régi szép időkön... (1992. 3.)

OTTO VON HABSURG

Közép-Európa, páneurópa

(Részlet)

Vissza a középpontba

Nem olyan régen az utazó, aki Münchentől kelet felé indult, útján végig ugyanazt a képet látta maga előtt. A bajor fővárosból való elutazásnál a vonat még tele volt, útközben egyre többen szálltak ki és egyre kevesebben be. Salzburg és Linz között a fülkék már félig üresek voltak, Bécsbe már többnyire vagononként kettő-négy utassal érkezett meg a vonat. Az embernek az volt az érzése, ez itt a végállomás; mögötte áthatolhatatlan fal van, amely azt, ami a Duna térségének népeit annak idején összekötötte, most könyörtelenül szétválasztja.